

(ג) לא יבא ממזר בקהל ה' .⁶¹
באמת יש לנו לעיין מה עינים של כל דיני אישות ונישואין בספר דברים, דהלא ביארתי בכמה מקומות [עיין לעיל בפרשת שופטים "וי"ז פ"ח] ולהלן בפרשת וילך [ל"א פ"א] באריכות דבאמת ספר דברים הוא ספר הנוגע למלך ולעניני ציבור, והיינו שמשה בעמדו בערבות מואב וראה שהוא לא יכנס לארץ ישראל, החליט לחזור ולשנות את המצוות הנוגעות אל הציבור והכלל, וכן כל עיני הנהגת המלחמה והמשפט, כדי שהמלך החדש ובני ישראל ידעו מה לעשות בהכנסם לארץ ישראל. אבל מדוע נכתבו דינים אלו של ממזר וגיטין ויבום וכדומה בספר זה, הלא לכאורה מקומם

הוא בספר ויקרא עם שאר הלכות ערוות וכדומה?
אבל נראה מזה שענין הנישואין אצל בני ישראל אינו ענין פרטי הנוגע לשני הצדדים ומשפתתם בלבד, אלא הוא נוגע לקהל כולו, שעל ידי נישואין נכנס הבחור לקהל ישראל ונהיה כחלק מהציבור, ולכן מי שאינו יכול לינשא נקרא בתורה ובלשון חז"ל בשם "פסולי קהל", והיינו שהוא נפסל מלהיות חלק מהקהל והוא צריך לינשא כמו שהיה - יחיד לעצמו. ולכן כל הדינים הקשורים עם זה, מי מותר ומתי מותר ואיך פרטי הדברים נעשים, כל זה חלק מתורת הציבור הוא, ושפיר שייכים דינים אלה בספר דברים. וזה הוא הטעם שאם חתן מתפלל בבית הכנסת אז כל הצבור שאצלו פטורין מלומר תחנון - ולא מצינו דין זה

2) מציין קרא פאקטור

אבל עיי ברמב"ן (תצא כבו), שאף שאין הרחמים סיבת המצוה מ"מ המצוה מלמדנו מדת הרחמנות שעל ידי המצוה מתהווה בטבע האדם להיות רחמן, ועיי בספר החינוך מצוה תקמ"ה. וכמו כן מחמת הצווי לא יבוא עמוני ומואבי משום ששורשם רע מאד, על כן סיבת הקבי"ה שיעשו מעשים אלו שמחמתם נבין האיסור שיבואו בקהל ה' עד עולם.

וכן מצינו בשאר מצוות, כגון פסח מצה ומרור שנצטוו ישראל על אכילתם עוד קודם מכת בכורות שאז פסח ה' על בתי בני ישראל וקודם שלא הספיק בצקם להחמיץ, אלא על כרחך שהמצוה סיבה להטעם ואין הטעם סיבת המצוה. ומצינו שכבר קיים אברהם אבינו כל התורה עד שלא ניתנה (קידושין פב.) וקרנן פסח בכלל, וכן ביצחק שעשתה רבקה שני גזיי עזים (תולדות כ"ט) אחד לפסח ואחד למטעמים (רש"י שם מפרקי דרבי אליעזר פל"ב), אף שאז לא היה שייך טעם המצוה. ולכן כתיב (בא יב"א) "משכו וקחו לכם צאן למשפחותיכם ושחטו תפסחו" בה"י הידועה, שכבר ידעו מקרבן זה אף שלא ידעו טעם קריאת שם זה. (ועיי ב"ת הלוי על התורה פרשת בא על פסוק והגדת לבנך.)

(כג, ד"ה) לא יבא עמוני ומואבי בקהל ה' וגו' על דבר אשר לא קדמו אתכם בלחם וכמים בדרך כצאתכם ממצרים והיינו בני עמון ואשר שכר עלך אלו בני מואב את בלעם בן בעור מפתור ארם נהדים לקללך.

וצריך ביאור שהרי כל התרי"ג מצוות נאמרו לו למשה בסיני עם כללותיהן ופרטותיהן (עיי רש"י בהר כה"א) וגם לאו של "לא יבוא עמוני ומואבי בקהל ה'" בסיני נאמר, וא"כ אמאי אמרה התורה הטעם "על דבר אשר לא קדמו וגו' ואשר שכר וגו'" שמאורעות אלו היו לסוף מ' שנה במדבר.

רואים מזה שבאמת אין הטעם סיבה להמצוה אלא שכל המצוות חוקי ה' המה, וצוה הקבי"ה לרחק את בני עמון ומואב אף אם לא היה המעשה שלא קדמו בלחם וכמים ולא שכרו את בלעם. ומה שאמר משה טעם זה היינו משום שהקבי"ה מנהיג את העולם שמכח המצוה מתהפך הטבע, וכמו שמצינו בשילוח הקן שאסור לומר על קן צפור יגיעו רחמיך משום שעושה מדותיו של הקבי"ה רחמים ואינו אלא גזירות המלך (מוילה כה.).

- 1 -

(כדי, יח) הזכרת כי עבד היית בארץ מצרים ויפוך ה' אלקיך משם על כן אנכי מצוך לעשות את הדבר הזה.

ואמרו "על כן" משמע שאין טעם צווי הוה משום רחמנות אלא שהחיוב מיוסד על זכירת העבדות בארץ מצרים, וצריך ביאור.

הנה פסוק זה כתוב בתורה בארבעה מקומות: כאן אצל "לא תטה משפט גר יתום ולא תחבל בגד אלמנה", ולהלן (כד, כב) במתנות עניים "וזכרת כי עבד היית בארץ מצרים על כן אנכי מצוך את הדבר הזה", ובפרשת ואתחנן (ה, טו) לענין שמירת שבת "וזכרת כי עבד היית בארץ מצרים ויצאך הי אלקיך משם ביד חזקה ובורע נטויה על כן צוך הי אלקיך לעשות את יום השבת", ובפרשת ראה (טו, טו) גבי הענקה "וזכרת כי עבד היית בארץ מצרים ויפוך הי אלקיך על כן אנכי מצוך את הדבר הזה היום", שבכולם נתנה התורה טעם הקיום מחמת היית ישראל עבדים במצרים.

ביאור הדבר, שבזכרון שיעבדו מצרים אין הענין לזכור רק הענויים הגדולים והיסורים המרים ועבודת הפוך של "וימרו את חייהם" (שמות א, יד) אלא שגם בהיותנו תחת סבלות מצרים היו הרבה מישראל שקבלו את היסורים באהבה ולא אבדו הרגש של בטחון שהקב"ה לא יעזוב אותם, וגואלם הי, וגם אז הכירו בהשגחתו וחסדו ית', וכמו שאמרו חז"ל (סוטה יא:): בשעה שהולכות לשאוב מים הקב"ה מזמן להם דגים קטנים בכדיהן ושואבות מחצה מים ומחצה דגים וכיו וכיו שמייע זמן מולדיהן הולכות ויולדות בשדה תחת התפוח שנאמר (שה"ש ה, ה) "תחת התפוח עוררתיו וגו'" והקב"ה שולח משמי מרום מי שמנקיר ומשפיר אותן וכיו ונותן להם שני עלולין אחד של שמן ואחד של דבש וכיו וכיון שמכירים בהן מצרים באין להורג ונעשה להם נס ונבלעין בקרקע וכיו, ונולדו ששה בכרס אחד (מדרש תנחומא הובא ברש"י שמות א, ז), וכחנה וכחנה כמה נסים ונפלאות שעשה הקב"ה עמנו בעת צרותינו במצרים. וגם זכו אז לשבות ביום השבת על פי בקשת משה ע"י שמות רבה (פרשה א, כד) ואז היו

משתעשעין במגילות המלאים דברי נחומים וחיוזק לומר שהקב"ה גואלם (שם פרשה ה, יח). ולכן בשעה שתזכור השעבוד בארץ מצרים תזכור ג"כ שהייתה לך גם שם התחזקות שלא תעזוב בטחונך ותוכל לקבל היסורים באהבה, על כן מן הדין אנכי מצוך חיובים אלו שתחזק ידי העניים הבוטחים בהקב"ה ולא תטה משפט גר יתום ולא תחבל בגד אלמנה, ותסייעם על ידי קיום מתנות עניים כמו שהזמין לך הקב"ה פרנסתך במצרים. גם תשמור את יום השבת כדרך ששמרת במצרים וינוח עבדך ואמתך כמוך שיהיה להם איהו מנוחה כמו שהיה לך יום מנוחה ותחזקות בהיותך עבד במצרים. וגם תעניק לו כמו שהקב"ה העניק לך מביות מצרים (שהיה שר הבטחון בה' עיי"ש בסוטה בשכר תשכמו ב"ן שפתים זכו ישראל לביות מצרים).

כללו של דבר שיראי האלקים שהיו במצרים קבלו עול הגלות באהבה והיתה להם מתיקות מאמונה ובטחון, וזה ענין "וזכרת". ולדמו ענין זה תקנו חכמים בלל פסח להטביל המרור בחרוסת שהיא זכר לטיט, ועשייתה אינה מפלפלים ובצלים ומלח וחומץ ושאר דברים מרים וחרפים המראים על מרירות וקושי השיעבוד בחומר ובלבנים אלא מתפוחים ופירות מתוקים, לחורות על המתקיות של אמונה ובטחון שהיתה להם לישראל במצרים, ומטבילים את היימרו את חייהם" במתק הקבלה באהבה. ואולי כשאמרו חז"ל (פסחים קטו): טעם הטבילה בחרוסת משום קפא (ארס שבמור) כוונו גם לזה.